

BEZOEK Weteringschans 85D
POST Postbus 15797
1001 NG Amsterdam
TEL 020 624 30 44
FAX 020 622 42 99
E-MAIL info@ferro-mco.nl
KVK 33125884 Amsterdam
Bureau Ferro b.v.

Kernboodschappen Europese Grondwet

Rapportage van een kwalitatief onderzoek

- c) Auteursrecht voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaargemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van onderstaand ministerie/instantie
- Dit onderzoek is uitgevoerd door Ferro MCO in opdracht van de Rijksvoorlichtingsdienst/Publiek en Communicatie ten behoeve het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

auteurs:

Miriam Winninghoff
Annelies Jansen

ons projectnummer:

1869

uw referentienummer:

uw projectnummer:

datum:

8 maart 2005

Inhoud

Inleiding	1
1 Achtergrond en doelstelling van het onderzoek	1
2 Methode van onderzoek en steekproef	2
Resultaten	3
1 Houding ten aanzien van de Europese Grondwet	3
2 Argumenten voor	4
3 Argumenten tegen	8
4 Grondtoon	10
5 Boodschapper	10
Conclusies en aanbevelingen	11

Inleiding

1 Achtergrond en doelstelling van het onderzoek

Op 29 oktober 2004 is in Rome het Europees grondwettelijk verdrag getekend. Voordat de Europese Grondwet in werking kan treden, moeten de parlementen van alle EU-landen dit verdrag goedkeuren. De Tweede Kamer laat een referendum organiseren, omdat zij wil weten hoe de Nederlandse bevolking denkt over de Europese Grondwet. Dit referendum zal plaatsvinden op 1 juni 2005.

Kiezersonderzoek toont een sterk verband aan tussen de denkwijze over Europa en het stemgedrag in het referendum. Een positieve grondhouding over Europa leidt veelal tot een ja-stem en vice versa.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft behoefte aan inzicht in de houding van het Nederlands publiek ten aanzien van de Europese Grondwet en in de mate waarin men open staat voor bepaalde pro- en contra-argumenten/kernboodschappen.

Inzicht is gewenst in:

- De informatiebehoefte ten aanzien van de Europese Grondwet
- De communicatiekracht van diverse argumenten en in de mate waarin diverse kernboodschappen worden begrepen en geaccepteerd, en overtuigend en geloofwaardig worden gevonden.
- De mate waarin de theorie klopt, dat een brede benadering aanslaat (pro- Europa argumenten zetten zich om in een positieve houding ten aanzien van de Europese Grondwet en visa versa).

2 Methode van onderzoek en steekproef

Om dit inzicht te verkrijgen is op maandag 7 maart 2005 een kwalitatief onderzoek uitgevoerd (in de vorm van individuele interviews). De gesprekken vonden plaats bij Ferro MCO op kantoor te Amsterdam

In totaal zijn 16 respondenten geïnterviewd afkomstig uit het algemeen publiek, allen 18 jaar of ouder en stemgerechtigd. De respondenten zijn geselecteerd uit Amsterdam en omgeving. Hierbij is een spreiding aangebracht naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, politieke voorkeur en naar stemintentie bij het referendum over de Europese Grondwet. Het merendeel van de respondenten is van plan te gaan stemmen of weet dit nog niet zeker. Een minderheid (n=3) is niet van plan te gaan stemmen.

In de steekproef zijn ook enkele allochtone respondenten opgenomen. Een gedetailleerd respondentenoverzicht is opgenomen als bijlage.

De gesprekken zijn gevoerd door twee projectleiders van Ferro MCO, aan de hand van een checklist die in overleg met de opdrachtgever is opgesteld. Een kopie van de checklist is als bijlage opgenomen. Alle gesprekken zijn genotuleerd en op band/DVD opgenomen.

Vertegenwoordigers van de opdrachtgever (RVD Publiek en Communicatie, Ministerie van Buitenlandse Zaken) hebben een deel van de gesprekken gevolgd via een gesloten videocircuit.

Alle respondenten is een aantal voor- en tegenargumenten voor de Europese Grondwet voorgelegd. Ongeveer de helft van de respondenten heeft voorafgaand aan het interview een artikel gelezen dat ofwel argumenten voor de Europese Grondwet bevatte, dan wel juist tegenargumenten.

Een lijst met de getoonde argumenten als ook de twee krantenartikelen zijn opgenomen in de bijlage.

Resultaten

1 Houding ten aanzien van de Europese Grondwet

Het merendeel van de respondenten heeft wel eens iets over de Europese Grondwet gehoord. Vrijwel unaniem geeft men aan over te weinig informatie te beschikken om een bewuste keuze te kunnen maken om voor of tegen de Europese Grondwet te gaan stemmen. De Europese Grondwet staat qua thematiek ver van de meeste respondenten af. Enkelen geven spontaan aan niet eens te weten wat er in de Nederlandse grondwet staat. Op een respondent na (die de wet deels heeft gelezen op internet) heeft men zich niet actief geïnformeerd. De betrokkenheid bij het thema is relatief laag.

Veel respondenten geven aan dat zij het als hun burgerplicht ervaren om te gaan stemmen. Hoe de stem uitvalt, wordt in grote mate bepaald door de eerste informatie die zij tot zich hebben genomen. Dit wordt ondersteund door de reacties van de respondenten die voorafgaand aan het gesprek een pro- of contra krantenartikel hebben gelezen. De argumenten die men aanhaalt komen veelal uit het eerder gelezen artikel.

De houding ten aanzien van Europa in het algemeen blijkt sterk van invloed op de houding ten aanzien van de Europese Grondwet. De theorie dat een brede benadering zal aanslaan (dat argumenten pro Europa zich zullen omzetten in een positieve houding ten aanzien van de Europese Grondwet), blijkt juist. Dit is echter ook toe te schrijven aan het feit dat dit (ten tijde van het onderzoek) het enige niveau is waarop men over enige informatie beschikt. Wanneer men geconfronteerd wordt met argumenten op andere niveaus, dan blijkt men ook open te staan voor deze argumenten. Bij vrijwel alle respondenten is de mening nog niet uitgekristalliseerd. Zij zijn nog beïnvloedbaar.

Een deel van de respondenten noemt spontaan dat een Europese Grondwet een logisch (bijna onvermijdelijk) gevolg is van één Europa. Het betreft met name het vastleggen van dingen, waardoor alles meer werkbaar wordt. Eén Europa heeft volgens hen als voordeel dat Europa sterker komt te staan ten opzichte van andere wereldmachten zoals Amerika en Azië. De voordelen verwachten zij vooral op economisch gebied (koers Euro ten opzichte van de dollar), maar ook op het gebied van veiligheid (terrorisme, misdaadbestrijding). Enkelen noemen als voordeel van Europa ook dat men, vanwege één munteenheid, makkelijker kan reizen.

Sommige respondenten uiten spontaan de bezorgdheid of de verschillende landenbelangen wel te verenigen zijn tot een groter geheel. Men is dan met name bezorgd of het Nederlands belang, de eigen grondbeginselen en regels (sociale zekerheidsstelsel, drugsbeleid) wel behouden kunnen worden. Nederland wordt gezien als een relatief soepel land vergeleken bij landen als Spanje en Portugal (strafmaat).

Enkele respondenten die sterk ontevreden zijn met de Europese eenwording (Euro waardoor alles duurder is geworden, goedkope arbeidskrachten uit het buitenland, Frankrijk en Duitsland die relatief veel macht hebben), zijn om die reden tegen alles wat met één Europa samenhangt.

Een deel van de respondenten begint in dit kader spontaan over de Verenigde Staten. De wijze waarop het daar geregeld is, spreekt eerder tegen dan voor een Europese Grondwet, vinden deze respondenten (te massaal, grootschalig, te grote verschillen tussen arm en rijk, totalitair, weinig inbreng voor de burger).

Aan het eind van het interview (waardoor het thema ook meer is gaan leven) geeft men aan behoefte te hebben aan informatie over de Europese Grondwet. Men wil dan met name informatie hebben over wat de Europese Grondwet Nederland concreet voor voordeel oplevert, wat de verschillen zijn tussen de Nederlandse en Europese Grondwet, en in hoeverre Nederland zeggenschap behoudt, dan wel zich moet conformeren aan de Europese Grondwet.

2 Argumenten voor

Enkele argumenten op Europees niveau zijn in staat om een positieve houding ten aanzien van Europa, en daaruit voortvloeiend de Europese Grondwet, te bewerkstelligen. Het aanreiken van argumenten op Europees niveau is echter niet voldoende om tot een bewuste positieve stem te leiden. Er is een meer concrete invulling nodig: wat brengt het ons voor goeds?

Boodschappen op Europees niveau

Als argumenten op Europees niveau die een sterke kracht hebben, noemt men met name:

- 'Samen met Europa staat Nederland sterk in de wereld'. Dit argument wordt door veel respondenten spontaan aangehaald als pro Europa en daardoor pro Europese Grondwet argument.
- 'Europa helpt problemen oplossen die we alleen niet kunnen oplossen'. Dit argument sluit aan bij het argument dat Nederland met Europa sterker staat. Men denkt met name aan problemen op het gebied van veiligheid, handel, milieu, het Midden Oosten.
- Enkele respondenten noemen spontaan als argument dat een 'Europese Grondwet' een logisch (en onvermijdelijk) gevolg is van een eerder gemaakte keuze: de eenwording van Europa.
- 'Europa is voor en in het Nederlands belang' spreekt ook enigszins aan, maar in minder sterke mate, omdat niet beargumenteerd wordt waaróm dit zo is.

Potentie:

- vrede, veiligheid, voorspoed, welvaart. De boodschap dat Europa vrede en veiligheid en voorspoed heeft gebracht, als ook dat de Europese Unie welvaart en vrede heeft gebracht, roept scepsis op. Europa moet zich op deze aspecten nog bewijzen. Men onderkent op zich dat er sinds de Tweede Wereldoorlog geen oorlog meer is geweest in Europa, maar onduidelijk is of dit de verdienste van Europa is. Het betreft wel boodschappen die men graag zou willen geloven ('je hoopt dat het zo is'), maar de geloofwaardigheid dat dit door één Europa komt wordt in twijfel getrokken. Voorspoed en welvaart worden met name in twijfel getrokken. Immers, met de komst van de Euro is alles duurder geworden. Een respondent nuanceert de boodschap: zaken als welvaart, voorspoed, vrede en veiligheid zijn een stréven van Europa, geen bewezen verdienste.

Wanneer onderbouwd zou kunnen worden dat welvaart, vrede, veiligheid en voorspoed daadwerkelijk bereikt zijn door Europa, dan zou dit een sterk pro-argument zijn.

Boodschappen over de grondwet in het algemeen

De meeste boodschappen die voorgelegd zijn op algemeen niveau ontbreekt een sterke overtuigingskracht.

- Eén argument blijkt wél zeer sterk te zijn: Grensoverschrijdende problemen vragen om grensoverschrijdende oplossingen'. Men denkt hierbij vooral aan de bestrijding van terrorisme. Enkelen denken ook aan hulpverlening bij rampen en ontwikkelingssamenwerking.
- Ook het argument dat de grondwet aangeeft dat de 25 lidstaten kiezen voor een gezamenlijke toekomst spreekt aan. Met name op emotioneel niveau 'samen ergens voor gaan'.
- Dat de grondwet niet links en niet rechts is, maar de toekomst van Europa, wordt niet gezien als een sterk pro argument, maar kan wel dienen als repliek op het anti-argument dat 'het asociale rechts-liberale Europa van de markt zegeviert met de grondwet'. Dit anti-argument wordt sowieso vaak niet begrepen en daarom als onzin afgedaan.
- De boodschap dat Nederland, wanneer we niet instemmen met de Europese Grondwet, alleen komt te staan in Europa, wordt afgewezen vanwege de 'dreigende' of 'overdreven' toonzetting. Nederland is best in staat zich alleen te redden, redeneert men. De boodschap valt veel beter wanneer niet deelnemen aan de Europese Grondwet wordt gepresenteerd als een 'gemiste kans', (waarbij Europa gewoon verder gaat. Immers, vrij handelsverkeer is reeds een feit).

Relatief veel boodschappen op algemeen grondwet niveau roepen vragen op, of worden gezien als 'onzin'. Het betreft de volgende argumenten:

Onzin:

- Als Nederland niet instemt met de Europese Grondwet komen we alleen te staan.
- Als u zich verdiept in de grondwet, zult u ervoor zijn. 'wie weet ben ik dan juist tegen'.
- Alle argumenten die claimen dat de Europese Grondwet Nederland iets goeds brengt behoeven uitleg of bewijsvoering: meer banen, welvaart, goed onderhandelingsresultaat, beter Europa, groei, veiligheid, verbetering ten opzichte van bestaande verdragen. Respondenten geven aan gevoelig te zijn voor deze argumenten, mits bewezen waar.

Concrete boodschappen over de Europese Grondwet

Het aanreiken van concrete argumenten komt in hoge mate tegemoet aan de informatiebehoefte van de respondenten. Argumenten die een sterke impact hebben, zijn die argumenten die onderwerpen behelzen die dicht bij de burger staan, zoals 'veiligheid' en 'asielbeleid'. Om die reden gaat de sterkste overtuigingskracht uit van de volgende boodschappen:

- Door de grondwet kan de Unie misdaad (terrorisme, drugshandel, mensenhandel) beter bestrijden.
- Door de grondwet kan de EU beter de asiel- en migratiestromen beheersen.

Met name het bestrijden van de misdaad spreekt aan. Voor een deel van de respondenten biedt deze boodschap een vernieuwende, verfrissende kijk op de materie. Diegenen die neigen om tegen te gaan stemmen zijn gevoelig voor dit argument en laten zich in positieve zin beïnvloeden. Een deel van de respondenten noemde misdaadbestrijding spontaan als een mogelijk voordeel van de Europese Grondwet.

- Het argument dat Europa door de grondwet slagvaardiger wordt, spreekt een deel van de respondenten aan. Zeker, omdat wanneer een grote lidstaat dwars ligt, de vaart niet uit de besluitvorming gehaald kan worden. Mogelijk zou dit argument kunnen worden ingezet als repliek op het argument dat grote lidstaten de dienst kunnen gaan uitmaken.
- Dat de belangen van de burger beter worden beschermd door de grondwet, geeft volgens enkele respondenten aan dat de Europese Grondwet ook goed is voor de individuele burger. Dit speelt sterk in op de wens om gehoord te worden, om mee te tellen, om serieus genomen te worden.
- Dat Nederland het laatste woord houdt over typisch Nederlandse verworvenheden (sociale zekerheid, drugsbeleid) en dat de Europese Grondwet de Nederlandse niet vervangt, heeft een grote nieuwsaarde en wordt zeer positief ontvangen.
- Een respondent is gevoelig voor het argument dat Spanje al heeft ingestemd met de Europese Grondwet. Hierdoor 'zal het wel geen kwaad kunnen'.

Argumenten die uitleg behoeven en op dit moment vanwege de onduidelijkheid weinig tot geen overtuigingskracht hebben zijn:

- Door de grondwet wordt Europa democratischer.
- Door de grondwet wordt Europa socialer.
- De boodschap dat de belangen van de kleine lidstaten beter gewaarborgd zijn, komt ongeloofwaardig over. Zeker wanneer de angst is aangewakkerd om ondergesneeuwd te worden, platgewalst te worden door de grotere lidstaten die meer zeggenschap hebben vanwege hun grote inwonersaantal (zoals Turkije). Als het waar is dat de belangen beter gewaarborgd worden, en dit aannemelijk kan worden gemaakt, dan is dit een argument dat zeker ingezet moet worden.

3 Argumenten tegen

Voordat de respondenten met de argumenten tegen de Europese Grondwet geconfronteerd zijn, noemen zij veelal spontaan tegenargumenten die te maken hebben met de nadelen die zij zien van één Europa:

- De Euro waardoor alles duurder is geworden.
- Grotere landen hebben meer zeggenschap.
- (Een enkeling): Nederland betaalt veel en heeft relatief weinig zeggenschap.
- De angst dat Nederland inlevert aan vrijheid/identiteit.

Tegenargumenten die een sterke impact hebben zijn:

- Landen met veel inwoners, zoals 'Turkije met zijn miljoenenbevolking' hebben (omdat bevolkingsaantallen de basis vormen voor het stemgewicht) veel meer invloed dan het kleine Nederland. Deze boodschap jaagt angst aan. Zeker omdat het Turkije (met een andere, moslimcultuur) betreft. Dat Duitsland, Engeland en Frankrijk ook meer invloed hebben wordt als veel minder bedreigend gezien, maar wordt in de context van 'Turkije' niet spontaan als nuancering aangehaald.
- Boodschappen die gaan over zeggenschap van Nederland (en dat de grondwet daarom slecht is voor kleine lidstaten) hebben ook een grote impact, zij het minder sterk dan in verband met Turkije. Vrijwel alle respondenten vinden de zeggenschapsverhoudingen belangrijk en willen niet ondergesneeuwd raken. Enkele respondenten nuanceren dit door op te merken dat ook nu al grotere landen zoals Frankrijk en Duitsland de dienst uitmaken (men is daar al enigszins aan gewend en de westerse cultuur van deze landen maakt het minder bedreigend). De boodschap dat Nederland het laatste woord houdt over typische Nederlandse verworvenheden (sociale zekerheid, drugsbeleid) lijkt in staat om de ongerustheid weg te nemen.

- Het argument dat andere lidstaten niet te vertrouwen zijn omdat zij zich niet aan de afspraken houden, terwijl wij keurig bezuinigen volgens de afspraken, heeft impact. Immers: als landen zich niet aan de regels houden heeft een Europese Grondwet geen zin. Een respondent verwacht dat de grondwet juist kan dwingen om je als land aan de afspraken te houden.
- Het argument dat de Euro alles duurder heeft gemaakt heeft een sterke impact. Dit is een van de voornaamste redenen voor ontevredenheid over Europa. Niet alleen is alles duurder geworden, de Euro wakkert ook gevoelens aan dat er niet naar de mensen geluisterd wordt (woede ten aanzien van de politiek). Deze ontevredenheid kan men uiten door tegen de Europese Grondwet te stemmen. Voor een groot deel van de respondenten is het argument dat de Euro niks met de grondwet te maken heeft een eye-opener (is door de interviewer aangedragen aan het eind van het interview). Anderen realiseren zich spontaan dat er geen relatie is tussen de grondwet en de Euro. De repliek zou echter wel moeten onderkennen dat na de komst van de Euro alles duurder is geworden, alvorens men openstaat voor het argument dat de Europese Grondwet daar niks mee van doen heeft. Een deel van de respondenten geeft aan hierdoor een tegenstem te zullen heroverwegen. Een respondent geeft aan desondanks tegen te zullen stemmen, 'om te zieken'.
- Dat corrupte landen worden opgenomen wordt veelal afgedaan als ongeloofwaardig. Echter, dat financieel bodemloze putten worden toegelaten heeft enige impact. Zeker bij een respondent die werkzoekend is en geen werk kan vinden vanwege goedkopere arbeidskrachten uit het Oosten (Polen). Sommige respondenten denken aan het steunen van corrupte derde wereld landen (waar zij het uiteraard niet mee eens zijn).
- Het verliezen van de eigen identiteit wordt door een deel van de respondenten afgewimpeld. Immers, Nederland is een sterk land, met sterke banden met andere landen, en een relatief sterke economische positie. Bovendien heeft de Europese Grondwet niks met het behouden van de Nederlandse (en ook Spaanse, Duitse, et cetera) cultuur te maken.
- Dat Nederland te veel betaalt, wordt door een groot aantal respondenten onderschreven. De mate waarin dit een reden is om tegen de grondwet te stemmen varieert.
- Enkele respondenten geven aan dat het erg is dat Nederland zijn vetorecht kwijtraakt. Een respondent merkt op dat we sowieso geen vetorecht hebben, dat hebben alleen de vijf grote landen.

- Het argument dat het asociale rechts-liberale Europa van de markt zegeviert met de Europese Grondwet wordt door het merendeel van de respondenten als onzin afgedaan en komt onduidelijk over. Een respondent geeft aan juist te verwachten dat verschillen tussen links en rechts zullen 'middelen'.
- Dat bij 'Europa alles over u gaat, zonder u te betrekken' wordt door een deel afgedaan als 'onzin' en een weinig inhoudelijk, overdreven argument. Enkele respondenten met een sterke anti-Europa houding voelen zich wel aangesproken door dit argument.

4 Grondtoon

De grondtoon zou volgens het merendeel van de respondenten moeten zijn:

- 'Het is een stap vooruit'. Niet deelnemen is een gemiste kans, realistisch.
- Samen staan we sterk op concrete terreinen als economie, terrorismebestrijding, rampen.
- Van de toon zou enige erkenning kunnen uitgaan dat Europa niet alleen voordelen aan de burger gebracht heeft (erkenning voor frustratie en onvrede gevoelens, met name op gebied van de Euro).

Men onderkent dat je je moet verdiepen in de Europese Grondwet, maar dit moet niet opgelegd worden door de toonzetting (vadertje staat, wijzend vingertje).

5 Boodschapper

Een meerderheid van de respondenten pleit voor een politicus, die charisma heeft, overtuigend is, neutraal is (wellicht iemand die zijn sporen in de politiek verdiend heeft, maar geen rechtstreeks belang meer heeft), daadkrachtig is en populariteit geniet. Suggesties in dit kader zijn: Hans Wiegel, Hans van Mierlo, Frits Bolkenstein, Wim Kok, Job Cohen, Wouter Bos, Rita Verdonk, Jan Terlouw. Jan Peter Balkenende zou geen goede woordvoerder zijn redeneert men, vanwege zijn omstreden populariteit.

Sommige respondenten treden buiten de politiek in hun aanbevelingen over de boodschapper. Zij noemen 'een hippe versie van Mies Bouwman' en 'Peter R. de Vries (terrorisme, misdaad)'.

Conclusies en aanbevelingen

De houding ten aanzien van Europa in het algemeen blijkt sterk van invloed op de houding ten aanzien van de Europese Grondwet. De theorie dat een brede benadering zal aanslaan (dat argumenten pro Europa zich zullen omzetten in een positieve houding ten aanzien van de Europese Grondwet), blijkt juist. Dit is echter ook toe te schrijven aan het feit dat dit (ten tijde van het onderzoek) het enige niveau is waarop men over enige informatie beschikt. Wanneer men geconfronteerd wordt met argumenten op andere niveaus, dan blijkt men ook open te staan voor deze argumenten. Bij vrijwel alle respondenten is de mening nog niet uitgekristalliseerd. Zij zijn nog beïnvloedbaar.

Ons inziens is het zaak om de burger snel te informeren. Men heeft het gevoel nog ongeïnformeerd te zijn, en vormt hierdoor vooral op basis van niet rationele overwegingen een mening over de Europese Grondwet. Veel respondenten zijn nog vrijwel onbeschreven bladen, en staan nog open om van argumenten te worden voorzien om voor dan wel tegen de Europese Grondwet te stemmen. Er bestaat vooral behoefte aan concrete informatie over de Europese Grondwet: wat zijn de consequenties van de Europese Grondwet voor Nederland en voor mij persoonlijk?

De kernboodschap die het meest aanslaat (om voor de Europese Grondwet te stemmen), is 'samen staan we sterk'. Deze kernboodschap is op Europees niveau en zorgt voor een positieve basishouding, maar dient geconcretiseerd en geloofwaardig gemaakt te worden (concreet niveau). Bijvoorbeeld 'samen sterk' op economisch gebied, rampenbestrijding, misdaad/terrorismebestrijding en asielbeleid.

Op concreet niveau spreken de kernboodschappen die te maken hebben met zeggenschap aan: men vindt het belangrijk dat we het laatste woord houden over Nederlandse verworvenheden (sociale zekerheid, drugs, euthanasie). Ook een kernboodschap over verbetering van de veiligheid door een Europese Grondwet heeft sterke potentie, mits deze boodschap aannemelijk is. In dit kader raden wij aan het woord terrorismebestrijding te gebruiken, want 'terrorisme' heeft sterke impact en wordt veelvuldig teruggespeeld. De kernboodschap dat Europa met de grondwet democratischer en transparanter wordt, heeft van zichzelf (zonder bewijsvoering) weinig overtuigingskracht en relevantie.

Veelal wordt aangehaald dat de Euro alles duurder heeft gemaakt terwijl vooraf door de overheid de indruk werd gewekt dat dat niet het geval zou zijn. Dit leidt tot een negatieve houding ten aanzien van Europa. In de communicatie naar de burger is het (in verband met de geloofwaardigheid en de mate waarin men zich voor kernboodschappen openstelt) belangrijk dat onderkend wordt dat Europa niet alleen voordelen heeft opgeleverd voor de burger. Wanneer dit wordt toegegeven dan wordt de pro boodschap geloofwaardiger en wordt de anti partij de wind uit de zeilen gehaald. Bovendien heeft men daardoor het gevoel dat men achteraf begrepen/gehoord wordt.

Het weerwoord dat sommige 'tegen' argumenten niks met de grondwet van doen hebben maar met Europa an sich (immers één Europa is reeds een feit), is een eye-opener. Door deze weerlegging van de tegenargumenten wordt de voedingsbodem voor dit soort tegenargumenten enigszins weggeslagen.

Wat betreft de toon blijkt dat mensen onderkennen dat ze zich moeten verdiepen in de Europese Grondwet. Dit zou echter niet de toon naar de burger toe moeten zijn: dit wordt geïnterpreteerd als wijzend met het vingertje, vadertje staat. De toon 'het is een stap vooruit, maar we zijn er nog niet' komt realistisch en betrouwbaar over.